Yrittäjyys ja elinkeinopolitiikka/Liikenne-, energia
ja ympäristöryhmä
Matti Kahra

10.5.2021

Hallituksen esitys HE 40/2021 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi jätelain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

EK kiittää mahdollisuudesta lausua asiaan.

EU:n jätesäädöspaketin keskeisinä tavoitteina on vahvistaa kiertotaloutta, vähentää jätteen määrää ja lisätä uudelleenkäyttöä ja kierrätystä. EK:n näkemyksen mukaan kiertotaloutta edistetään parhaiten luomalla yrityksille edellytykset edistää näitä tavoitteita markkinaehtoisesti. Jätteiden kierrätyksen kustannustehokkuus sekä markkinaehtoinen toteuttaminen tulisi olla keskeisiä periaatteita paketin toimeenpanolle. Näkemyksemme mukaan lainsäädännön ja muun sääntelyn on tuettava kilpailua ja markkinoiden avaamista. Olennaista on, että sääntely kohtelee yksityistä ja julkista elinkeinotoimintaa neutraalisti, eikä sääntelyllä vaaranneta tehokasta kilpailua markkinoilla. Tehokkaasti toimivat markkinat ovat avainasemassa, jotta yritykset saadaan mukaan kehittämään kiertotalouden edellyttämiä innovaatioita. Keskeisenä edellytyksenä on arvoketjunäkökulma sääntelyyn.

Luonnos hallituksen esitykseksi jätelain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta sisältää ehdotuksia, jotka eivät täytä edellä mainittuja kriteerejä.

Nostamme esiin erityisesti kolme keskeistä ongelmaa, jotka liittyvät tavoitteiden ja ohjauksen väliseen ristiriitaan, kilpailuneutraliteetin vaarantumiseen sekä esitettyihin siirtymäaikoihin.

<u>Esitetyt ohjauskeinot eivät tue tavoitteiden saavuttamista ja edistä kiertotaloutta</u>

Jätelaissa ja sen nojalla annettavissa asetuksissa säädettäisiin uusista jätteiden kierrätystä ja erilliskeräystä koskevista tavoitteista ja velvoitteista. Tavoitteena olisi, että yhdyskuntajätteestä valmisteltaisiin uudelleenkäyttöön tai kierrätettäisiin 55 painoprosenttia vuonna 2025, 60 painoprosenttia vuonna 2030 ja 65 painoprosenttia vuonna 2035. Myös pakkausjätteiden kierrätystavoitteet kiristyisivät.

Hallituksen keskittyy erityisesti jätteiden keräämisen yksityiskohtaiseen sääntelyyn. Muut kiertotalouden kehittämiselle olennaiset materiaalikierron vaiheet kuten jätteiden käsittely tai uusioraaka-aineiden kysynnän vahvistaminen eivät saa samaa huomiota, eikä lakiesitys tarjoa niihin kannustimia.

Yrittäjyys ja elinkeinopolitiikka/Liikenne-, energia
ja ympäristöryhmä
Matti Kahra 10.5.2021

Lakiesitys vie suomalaista mallia päinvastaiseen suuntaan Green Dealin ja sen kiertotaloustoimintaohjelman kanssa. Uudistusta voi tällaisenaan pitää haitallisena yksityisille yrityksille.

Pakkausjätteiden kierrätyksen järjestäminen siirrettiin tuottajien vastattavaksi vuonna 2015. Valmisteltavaa uudistusta on tehty vuoden 2016 tilastojen valossa, mikä ei anna ajantasaista ja totuudenmukaista kuvaa sääntelytarpeesta. Viime vuosina pakkausjätteiden kierrätys on Suomessa kehittynyt erittäin hyvään suuntaan. Viimeisten tilastojen valossa pakkausala onkin jo saavuttanut tai saavuttamassa kiristyvät kierrätystavoitteensa. Tästä näkökulmasta pakkausjätehuollon lisäsääntelyn tarve on ylipäätään kyseenalainen.

Kierrätyksen pullonkaulat ovat tällä hetkellä enemmän kysyntäpuolessa. EU:ssa valmistellaan parhaillaan keinoja uusioraaka-ainemarkkinoiden vahvistamiseksi. Tämä tulisi huomioida paremmin myös kansallisessa sääntelyssä.

Kilpailuneutraliteetti ei toteudu

Kilpailuneutraliteetin turvaamisen osalta EK toteaa, että esityksessä ei ole arvioitu sitä vaikutusta, joka jätealalla toimivien kuntayhtiöiden liikevaihdon kasvulla on kilpailuun ja kilpailun tasapuolisuuteen toimialalla. Ehdotetut muutokset kasvattavat kuntayhtiöiden liikevaihtoa, mikä entisestään heikentää yksityisten ja julkisten toimijoiden välistä kilpailuneutraliteettia. EK pitää tärkeänä sitä, että kuntayhtiöiden toiminta rajoittuu vain välttämättömimpään eikä kilpaile yksityisen palvelutarjonnan kanssa.

Olennaisena osana kilpailuneutraliteetin turvaamisessa on ns. sidosyksikkösääntelyn vaikutusarviointi. Sidosyksiköllä tarkoitetaan julkisten yksiköiden hallitsemaa toimijaa, jolta sen omistajat voivat ostaa tavaroita tai palveluita kilpailuttamatta. Samanaikaisesti ao. sidosyksikkö voi myydä tuottamiaan tavaroita tai palveluita tietyissä määrin muillekin kuin omistajilleen. Jätealalla on voimassa muita toimialoja korkeampi sidosyksikköraja, joka mahdollistaa julkisomisteisten sidosyksiköiden toiminnan kilpailuilla markkinoilla muita toimialoja suuremmissa määrin.

EK suhtautuu lähtökohtaisesti varauksella sidosyksiköihin ja niiden toimintaan kilpailuilla markkinoilla. Sidosyksikkösääntelyn hyödyntäminen kilpailutusvelvoitteen välttämiseksi ja yksityisten yritysten kanssa kilpailemiseksi ei voi olla julkisten yksiköiden (esim. kuntien) tehtävä. Markkinoiden toimivuuden ja tehokkaan kilpailun toimintaedellytysten turvaamiseksi ehdotettavan uuden sääntelyn osalta onkin syytä arvioida tarkemmin esitettyjen sääntelymallien hankintalain mukaisuus. Erityisesti on pohdittava sidosyksikköjen toiminnan rajaamista vain perustellusti lakisääteisiin tehtäviin. Kuten edellä on todettu, uudistuvan sääntelyn tulee tukea kilpailua ja markkinoiden avaamista. Elinkeinoelämän ja erityisesti yksityisten yritysten toimintaedellytysten edistäminen on erityisen tärkeää koko yhteiskunnalle.

Siirtymäajat liian lyhyitä tai olemattomia

Lakiesitys sisältää useita uusia kirjanpito-, seuranta- ja raportointivelvoitteita toiminnanharjoittajille. Toimintaympäristön selkeyden ja tasapuolisuuden vuoksi velvoitteiden tulisi seurata suoraan direktiivistä tavalla, joka aiheuttaa mahdollisimman vähän lisäkustannuksia toiminnanharjoittajille, antaa mahdollisuuden sopeuttaa omat järjestelmänsä muutoksiin, maksimoi

sähköisten rajapintojen käytön ja hallinnollisen taakan minimoimisen sekä välttää päällekkäiset vaatimukset.

Voimaantulosäännöksessä esitetyt siirtymäajat jättävät yrityksille hyvin vähän aikaa sopeutua muutoksiin. Biojätteen osalta siirtymäaika on ehdotuksessa minimissään kaksi vuotta. Muiden kiinteiden yhdyskuntajätteiden, eli käytännössä pakkausjätteiden osalta ei esitetä lainkaan vähimmäissiirtymäaikaa ehdotetulle kuljetusjärjestelmämuutokselle. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kunta voi vaikka heti lain voimaan tultua siirtää pakkausten kiinteistökohtaisen keräyksen kunnan järjestämäksi.

Aiemman jätelakimuutoksen yhteydessä perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 58/2010 vp) kiinnittänyt huomiota perusteltujen odotusten suojaan ja riittävän pitkien siirtymäaikojen tärkeyteen. EK katsoo, että siirtymäaikojen tulisi olla vähintään neljä vuotta. Pienten kuljetus- ja jätehuoltoyhtiöiden osalta kuljetusjärjestelmän muutos voi tarkoittaa koko liiketoiminnan lakkaamista.

Tilanne vaikuttaa erikoiselta muiden siirtymäaikojen puitteissa. Edellisellä eduskuntakaudella tarkistettiin kuntien sidosyksikköinä toimivien kunnallisten jäteyhtiöiden ulosmyyntirajoja siten, että myynti kilpailuille markkinoille rajattiin 10 prosenttiin liikevaihdosta. Vaikutukset kunnallisten jäteyhtiöiden liikevaihtoon oli tyypillisesti vain joitakin prosentteja, sillä vain harvoilla kuntayhtiöillä ulosmyynti ylitti uuden rajan selvästi. Tälle vähäiselle muutokselle annettiin 12 vuoden siirtymäaika lain voimaantulosta.

Kunnioittavasti

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Matti Kahra
Johtava asiantuntija